

mora da počne od praćenja frekvencije pojedinih pisaca u *Novom životu*. Za 30 godina izlaženja redovno su se u njemu pojavljivali Jan Kmeć, Mihal Babinko, Ján Labat, Pavel Mučaji, Jánko Čeman, Juraj Tušjak, od druge polovine pedesetih godina dolaze Vjera Benkova-Popitova, Pavel Grnčík, Pavel Čanji, od šezdesetih godina Marija Milijavčeva, Ana Makanova, Samuel Čeman, Mihal Harpanj, Vičačoslav Hronjec, a sedamdesete godine beleži nastup generacije Miroslava Demaka, Miroslava Dudoka, Zlatka Benke, Mihala Duže i Jozefa Klacíka. No ovo nabranje mi s jednog aspekta nije potpuno i uopšte ne želi da vremenjsko pojavljivanje izjednači s generacijskim. Isto tako, redovna prisutnost u časopisu ne mora automatski da bleži konstruktivni doprinos razviti slovačke književnosti u Jugoslaviji. Pesnik Paljo Bohuš pojavio se u *Novom životu* 1956., redovno je prisutan od 1966. godine, mošaš za njega se može reći da je u odsustvu bio stalno prisutan, kako u časopisu, tako li u ovoj književnosti uopšte. Već smo rekli da je prva polovina pedesetih godina bila u znaku Andreja Ferka, koji je mladi generacijski saputnik Juraja Mučajija i Palja Bohuša. U poetskim relacijama rečeno, Ferko je nastavljao na onim intencijama koje su zacrtali Mučaj i Bohuš. Distinktivna cinta među njima je porast ekspresivnosti u Ferkovom pesničkom iskazu, uz smanjenje revolucionarnog paitosa. Bez analitičkog proveravanja, može se tvrditi da je ravnoteža između revolucionarnog paitosa i ekspresivnosti iskaza predstavljalja dominantu slovačke književnosti u prvoj polovini pedesetih godina. U ostalih autora se ova ravnoteža gubi, jednom prevagne jedna, drugi put druga strana (Mihal Babinko, Ján Labat, Pavel Mučaji, Andrej Čipkar, Miroslav Kričvalk). No od druge polovine pedesetih godina razvojne orijentacije ove književnosti se plurallizuju, ali ipak se može reći da njenje dominante uspostavlja pesničko stvaranje Jana Labata, Mihala Babinke i Palja Bohuša. Govoreći ovo, ne zaboravljamo doprinos i razvojne inovacije koje srećemo u delu drugih autora,

u prvom redu Pavla Mučajija, Juraja Tušjaka, Vjere Benkove-Popitove, Pavla Grnčíka, Vičačoslava Hronjeca. U drugoj polovini pedesetih godina – kako u poeziji, tako i u prozi – razvojnu inicijativu preuzeo je Ján Labat. Osnovna karakteristika ovog razdoblja slovačke književnosti može se prepoznati u senzualističkoj individualizaciji iskaza, najizražitiju u stvaranju Jana Labata. Do ravnoteže između njega i Mihala Babinke, tačnije rečeno do uspostavljanja izrazitije poetske opozicije, dolazi u prvoj polovini šezdesetih godina. U ovom razdoblju se, pak, sa svojim osobenim pesničkim svetom pojavljuju Pavel Mučaj, Juraj Tušjak, Vjera Benkova-Popitova, iz čega rezultira raznolikost literarnih orijentacija, za koju se *Novi život* od početka svog izlaženja zalagao. Zato, kada kažemo da su slovačka književnost i književni prilozi od druge polovine šezdesetih godina u znaku stvaranja Mihala Babinke i Palja Bohuša, ne gubimo izvida ostale autore. *Novi život* nije bio generacijski časopis u smislu prefiriranja određene poetike na račun druge, slično kao što ni posleratni razvoj ove književnosti ne beleži oštrelje generacijske konfrontacije. Možda bismo više voleli razvoj s ne talko izrazitim i uzajamnim akceptiranjem razlika, no bitnijeg suprotstavljanja verovatno nije ni moglo biti. Čak i u književnostima etničkih grupa većih od slovačke, najčešće možemo pratiti simetričnu progresiju razvoja koja zanemaruje razlike i ističe sličnosti.

Ovim razmišljanjima smo pokušali maglasiti da 30 godina slovačke književnosti u časopisu *Novi život* ne ishvatomamo kao statistiku imena i naslova, već pre svega kao procesualnost u rasu estetičkih vrednosti. Kada danas, na primer, objavljujemo Bošnjeve stihove, isvesni smo da oni predstavljaju estetske dominantne ove književnosti, kojima je u velikoj meri doprineo i časopis, permanentnim praćenjem i podsticanjem stvaralaštva pojedinih autora.

nove knjige

Miroslav Maksimović: »Pesme«,
Srpska književna zadruga, Beograd, 1978.
Piše: Vuk Milatović

Maksimovićeva knjiga *PESME*, iako starijski naslovljena, po mnogo čemu je inovatorska. Ne toliko po sadržaju i jeziku, iako po pesničkom postupku. Govoreći o Maksimovićevu knjizi, njegovog pesnički postupak ne treba proglašiti za jedinu i glavnu kvalitet, čemu su skloni pojedini tumači savremenog pesništva, tim pre što je Maksimović dosadašnjim stvaralaštvom nlike deklariso za stvaralački estetizam, kao osnovni umetnički poziv. On nastoji da pesmu osavremeni ma sebi svojsvetom način, da je tematski i sadržinski veže za nešto konkretno. Pojavljeni svet, kao polaznički pesme Maksimovićevom pjevanju obezbeđuje uverljivost. Upravo pesme tog tipa čine bolji deo ove knjige. Ali, taj stvarni materijal, taj mimo stvaralačke senzacije, samo je početni deo nastanka pesme, na kojem pesnik obično ne ostaje kao na doživljaju, već ga preobražava i stvarajući posebnu pesničku strukturu. Pesme u kojima je prepoznatljiva ta privolitna ištenzija, u kojima stvarni materijal nije dovoljno obrađen, manje nisu odusevljavaju, mada i one imaju određenog sintorealističkog šarma. Kritika je već primetila kompleksnost Maksimovićeve slike, smenjivanje određenih ravnih, jezičkih kombinatorika, ali i primetnu pesnikovu želju da se ne izgubi realistička pjevljivost i isomorfnost objektivne slike koju transponuje.

Maksimovićeva poezija je organizovana na raznim nivoima – jezičkom, značenjskom i drugim. S obzirom na oblike sintaktičke organizacije, i uopšte organizacije pesničkog teksta, izdvajamo dva tipa njegovih pesama. Prvi, onaj koji okuplja pesme »značenjski otvorene«, pesme određene logičke uređenosti, ilišene asocijativnosti i složenijeg pesničkog građenja. Drugi tip obuhvata pesme složenije pesničke strukture, izobraženih slika, sublimiranih izraza, lišenje, u svakom slučaju, »stihovinog prozaizma«.

Tu se uključuju i pesme-fragmenti, što se bar tiče njihove kratkoće i istigrnutostili iz širih celina. Bez obzira o kojem se tipu pesama radi, Maksimović se iskazuje kao pesnik specifične teksualne organizacije, kao pesnik koji je vezan za mitologiju svakodnevnog života. Namećući se imaginacijom realnog reda stvari, on ga razbijaju ostajući na nivou sugestije kao forme pesničkog iskaza.

Knjiga *PESME* potkriva Maksimovićev afinitet za sonetnu formu. Sonet je, inače, veliko iskušenje savremenih pesnika. Ciklus pesama *Proplanak* čine soneti klasično strukturirani, ali s pečatom pesničkog autentičnog iskaza. Specifičnost ovih soneta je u ritmičkoj i semantičkoj vrednosti jezika. To je, u stvari, svakodnevni jezik, u pričnoj meri depoetizovan. Neke su sintaktičke celine direktno preuzete iz govornog jezika.

Maksimović je prvenstveno pesnik urbane svesti, njegove su pesme velikim delom pobuna protiv gradskog života koji nosi u sebi nešto zastrašujuće. Tematska vezanost za savremenih svet, tzv. svet tehnokratije, urbanizacije, Maksimovićevu poeziju daje realistički tretman. Ta budnost, spremnost da registruje pojedinosti svakidašnjeg života, približava ovu poeziju umetničkom dokumentu jednog vremena. Raznovrsnost imaginativnog doživljaja pesniku pomaže da opažanja i predstave veže po sličnosti i kontrastu.

Pesma *Serenada* dobar je primer imaginativnog doživljaja stvarnosti:

Njen se razbijlo čamac
pliva željna mora
potonuli momar
na dnu peva iz knjiga
okružen vlastitim vodom
i pećinama

Iako Maksimovićeve pesme deluju češće mlađalački masmejanju i duhovito, ipak se iza toga kreće zamišljenost i seta. To je primetno i poređ kamfliranoj izražajnom nonšalancijom.

Joshua Fishman: »Sociologija jezika«,
»Svjetlost«, Sarajevo, 1978.
Piše: Mirjana Jocić

Nedavnom pojavom prevoda knjige američkog sociolingviste Džošuna Fišmana *Sociologija jezika* (naslov američkog originala iz 1970. godine glasi *The Sociology of*

Language), sarajevska *Svjetlost* obogatila je svoju već poznatu biblioteku *Lingvistica – poetika* delom kojim na gotovo udžbenički način daje pregled sociolingvističke teorije.

Knjigu je na srpskočehotarski preveo dr Srđan Janković, lingvista iz Sarajeva, koji se i sam, poređ ostalog, bavi sociolingvističkim istraživanjima. On je, ujedno, i pišac predgovora u kojem daje neophodne informacije o nastanku sociolingvistike, mjenjem predmetu istraživanja i realizaciji prema socioškopljku, pre svega, lingvističkim naukama, i značaju i mestu Fišmanovog dela u toj nauci, kao i o najbitnijim odlikama i stanju sociolingvističkih istraživanja u Jugoslaviji. Knjiga lima i registar imena, kao i predmetni registar, čiji je autor, takođe, Srđan Janković. Na kraju knjige je spisak literaturi kojim i za upućenje i za neupućenje može biti značajan i koristan.

Mada je Evrope još u prvim decenijama ovoga veka u delima de Sosira, Pražanina, Ferta, Mallinovskog, nemacke i naročito sovjetske lingvistike ispoljila značnu zainteresovanost za društveni značaj jezičkih fenomena, utemeljivanje sociolingvistike kao posebne naučne discipline vezano je za šezdesete godine ovoga veka, za SAD i američku nauku, koja je razvijenim antropološkim i psiholingvističkim istraživanjima obvezidala sve preduslove za pojavu ove nove naučne discipline. Među utemeljivačima sociolingvistike nalazi se Džošua Fišman.

Pored termina *sociolingvistika*, u literaturi se susreću i dva druga termina za ovu novu naučnu disciplinu: *sociologija jezika* i *socijalna lingvistika*. Za ovu pitljiku treba samo napiomenuti da postoji značajna naporednost, uz izvesne razlike u mijansama, između ova tri termina.

Fišman je svoju knjigu nazvao *Sociologija jezika*; on se, dakle, koristi tim terminom. Šta pod njim podržavaju? U podnaslovu knjige stoji: »Interdisciplinarni društveno-naučni pristup jeziku i društvu.« To bi, ujedno, bilo i najopštije objašnjenje ovoga termina. Radi se, dakle, o jednom interdisciplinarnom naučnom području na relaciji jezik i društvo, funkcionalisanja jezika u društvu, ili, kako Fišman kaže: »Interdisciplinarno područje koje upravo sad počinje da priprema specijaliste koji mogu uspostaviti most između lingvistike i sociologije (socijalne psihologije) na tačku način koji bi proširio horizont obeju disciplinu« (str. 226).

Knjiga o kojoj je reč jedan je od prvih zaokruženih uvoda u sociolingvističku teoriju. Ona na pregledan i čitljiv način uvodi

čitaoča u terminologiju, naučne metode i vrlo širok repertoar sociolingvističke problematike, tiz kojeg valja izdvojiti poglavlje o osnovnim sociolingvističkim pojmovima (*Jezik-dijalekt-varijetet*, *Glavni tipovi stavova i ponašanja prema jeziku, Jezička jedinica*), zatim poglavlje o interakcijskoj sociologiji jezika; mikro i makro... (Kako bi trebalo pričanje opisivati kontekstualno?, *Analiza mikronivoa u sociologiji jezika, Odnosi uloga, Situacija: kongruentna i inkongruentna, O realnosti sociolingvističkih komponiranja, Sociologija jezika: multinivo i multimedij*), poglavlje *Lingvistika: nauka o kodskoj deskripciji* ... i više (*Dodatak za nelingviste*) i *Dodatak za lingviste (Sociolingvistička razmišljanja o čomskejvskoj lingvistici)*. Celokupni sadržaj knjige vrlo verno reprezentuje autorovo stanovište da je sociologija jezika »studij karakteristička jezičkih varijeta, karakteristička njihovih funkcija i karakteristička njihovih govornika u stalnom uzajamnom djelovanju ovih triju faktora, njihovoj promjeni i mijenjanju jednog faktora pod utjecajem drugog, kialko unutar, tako i između jezičkih zajednica« (str. 27).

Fašmanovu *Sociologiju jezika* u našoj sredini treba prihvatići kao veoma dobar uvod u sociolingvističku teoriju, izgrađenu, pre svega, u okviru američke sociolingvističke škole, dokle nužno u bilježnicičkom i pragmatističkom okvirima, bez, za našu situaciju neophodnog, marksističkog, odnosno klasno zasnovanog pogleda na probleme jezika i društva. Uz tu neophodnu ogradiću i neophodnu kritičnost u vezi s neadekvatom interpretacijom i upotrebljavanjem primera iz naše društveno-jezičke situacije (str. 218), ova knjiga je komisna i dobrodošla u našu sredinu, u kojoj je sve više sociolingvističkih istraživanja, a malo takvih, teorijskih, talko informativnih i podacima bogatih knjiga iz oblasti sociolingvistike, odnosno sociologije jezika, namanjenih, uz to, ne samo stručnjacima — lingvistima, sociologima i psiholozima — nego i širem krugu čitalaca.

Džems Frejzer: »Zlatna grana«, BIGZ, Beograd, 1977. Piše: Bojan Jovanović

Autor više kapitalnih antropoloških dela, kao što su *Totemizam i egzogamija* (1910), *Obožavanje prirode* (1926), *Verovanje u besmrtnost i obožavanje mrtvih* (1924), da navedemo ovom prilikom samo najvažnija, Džems Frejzer je širem krugu čitalaca poznat pre svega po svojoj monumentalnoj studiji *Zlatna grana*. Osnov ovom novom izdanju čitni prevod Živojina Simića koji je prvi put objavljen u nas 1937. kao prva knjiga Kosmosove biblioteke *Covečanstvo*.

Konstatujući da izuzetnost statusa naučnih dela, pa prema tome i *Zlatne grane*, leži u tome što ona ne zaista revaju, već se samo menja naš odnos prema njima, izdavač, u velesi povodom ovog izdanja, a pozivajući se na ocenu Pola Mersijea, na prvo mesto, između mnogih vrednosti ovog dela, ističe propagatorsku ulogu koju je ono imalo u antropologiji, kao i njegov uticaj, pre svega monumentalnošću i kompozicijom, a zatim i sadržajem, na brojne naučne različitog opredeljenja, koji su naoko upoznavali ove studije svojim daljim rad i interesovanju vezali za proučavanje tzv. primitivnih kultura. U ovom delu Frejzer je izložio svoje osnovne stavove po kojima će u listopadu razvoja misli o religiji ostati poznat pre svega kao tvorac tzv. magijsko-reliгиjske teorije početkom 20. veka — po kojoj se magija ne može smatrati verom, već samo izvesnim pogledom na svet i načinom njegove konkretnizacije, koji prethodi prvom religioznom isčešanju i predstavljanju označenim animizmom.

Frejzer kroz dva osnovna tipa mentalnih asocijacija, u okviru kultura koje primenjuju magijski pogled na svet, sagledava magijsku praksu samo kao pogrešnu pri-

menu homeopatičku ili kontagioznosti. U slučaju homeopatske magije dominantno je isoliranjanje na zakon sličnosti — što je u pogrešnoj primeni značilo da slično proizvodi slično — dok je u slučaju kontagiozne magije karakteristično primenjivanje zakona kontakta — uzmimo se najčešće slučaj *paris pro toto*. U magijskom pogledu na svet karakteristična pogrešna primena pogleda se samo u naivnom vidu realizovanja njenih osnovnih principa, dok bi na planu jednog opštijeg antropološkog nivoa svi zakoni mentalne asocijativnosti imali znatno umjetnički smisao, budući da korespondiraju s kasnije otkrivenim lingvističkim zakonitostima koje su postale osnova i polazište savremenih antropoloških proučavanja. U svojoj studiji o Levi-Strosu, Edmund Lič kaže da je »Frejzerova homeopatsko-kontagiozna distinkcija metafizično-metoničko, i s toga se čini veoma značajnom činjenicom to što se Frejzer i Levi-Stros slazu da je ova vrsna razlikovanja izuzetno relevantna za razumevanje „primitivne misli“«. (E. Lič, *Klod Levi-Stros*, str. 61)

Ako, dakle, u novom kontekstu pokušamo da isхватimo Frejzerovo razlikovanje magije od religije, vratitići magiji njen prvobitni animistički značaj, koji ona po svom karakteru ima, možemo osnovne posavake magije pokušati da sagledamo ne u okviru Frejzenovog određenja, po kome ona u razvojnijom smislu prethodi religiji, već bišmo u mavedenim mentalnim zakonitostima mogli da odredimo specifičnost magije možda po tome što ona u izvesnom smislu logički, a ne i hronološki, prethodi kasnijim, razvijenijim oblicima religiozne svesti...

Novo izdanje *Zlatne grane* nesumnjivo predstavlja kulturni dogadjaj u nas, utoliko pre što se ovo delo pojavljuje kao prva knjiga u novopokrenutoj biblioteci velikih antropoloških dela, koja će s vlastitim ispunjiti priličnu prazninu u domaćoj izdavačkoj produkciji, u kojoj se za ovom literaturom oseća sve veća potreba. U kratkom uводу povodom ovog izdanja, pozivajući se na locumu Roberta Louie, izdavač ističe i izvesnu književnu komponentu Frejzerovog dela, koja ovom tekstu daje i izvesnu umetničku vrednost. Iako se ovaj i ovakav, pričično prolizvajeni stav, može samo uzgredno pomenuti, kada se govori o nekim vrednostima ove studije, on sigurno ne bi ni u jednom ozbiljnom i argumentovanom sudu mogao da opistave. Možda ovo ne bišmo ni isticali da se izdavač nije rukovodio isključivo ovim momentom, prioritazeći i potencirajući u Frejzerovom popularno pišanom tekstu i izvesne književne vrednosti. Stoga je ponovom objavljuvanju *Zlatne grane* prisustvilo više ikako literarnom delu nego kao značajnijej antropološkoj studiji. Naime, ovo izdanje se pojavilo s mnogim nedostacima: bez potpunijih objašnjenja, pregleda osnovnih bibliografskih jedinic, neophodnog indeksa i bez instruktivnijeg uveda u koju je mogao doći i umesto oskudne beleške o ovom delu i njegovom autori. Tako smo, umesto potpunijeg i kritičkog izdanja ovog značajnog dela, dobili po izgledu lepu dvočinu knjigu, likovno dopadljivo rešenu, ali zašto i nepotrebno skupu.

Sećanja komesara i zamenika komesara Vojvodanskih brigada (I, II), Institut za istoriju, Edicija »Vojvodina u borbi«, Novi Sad, 1978. Piše: Milan Drča

---

Nedavno su iz štampe izšle dve, za našu istoriografiju veoma ikoninske knjige *Sećanja komesara i zamenika komesara vojvodanskih brigada*. Obe knjige, zajedno s već davno objavljenom knjigom sećanja komesara vojvodanskih brigada, čine zaokrugljenu celinu i govore nam o razvoju i vloženju narodnooslobodilačkog rata, o rastu vojnih jedinica i njihovim dejstvima ne samo od 1943. godine, već i od ranije, u us-

lovima kakvi su bili u Vojvodini. U prvoj knjizi data su sećanja komesara i zamenika komesara prvih šest vojvodanskih brigada, dok su u drugoj knjizi objavljena sećanja komesara ostalih jedanaest vojvodanskih brigada.

Sećanja komesara pisana su isto kao i sećanja komandanata. Svaki komesar ili zamenik komesara brigade opredelio se za temu ili događaj koji mu je ostao u sećanju kao veoma značajan, ili je, pak, obradio jedan vremenski period o stanju u brigadi.

Kao što je delovanje komandanata bilo nezamislivo bez sudjelovanja komesara i zamenika komesara, i obratno, takoj su njihove posebne funkcije bile međusobno povezane. Sećanja komandanata vezana su uglavnom za vojnička dejstva njihovih brigada, za pojedilne borbe i operacije koje su im se najupečatljivije urezale u pamćenje, dok su sećanja komesara i zamenika komesara prevashodno okrenuta političkom, odnosno partijskom radu, uključujući li kulturno-prosvetu, propagandu i druge aktivnosti.

Prelistarjujući i čitajući knjigu nameće nam se zaključak da komesari i zamenici komesara nisu bili ti koji su binali samo o političkom i moralnom stanju u svojim jedinicama, već su u štabovima igrali veoma zapaženu ulogu u rešavanju i iznalaženju takhtičkih rešenja za dobijanje pojedinih bitaka, a i samog rata. Mislim da smo ovim knjigama dobili i odgovor na pitanje Jovana Veselinova Žarka o ulozi zamenika komesara u brigadi: »... funkcija zamenika komesara nije, čini mi se, dovoljno rasvetljena i jasno precizirana... Oni su u prvom redu bili odgovorni za moralno i političko stanje među borcima i rukovodicima i za svoj rad odgovarali višem partizanskim rukovodstvu... Jednostavno rečeno: zamenik komesara bio je partijski radnik u vojski. Ti naši drugovi, preko čije se uloge često jednostrano prelazi, odigrali su veoma mnogo u moralnom i političkom učvršćivanju i jedinstvu naših oružanih snaga«. Sećanja pojedinih autora u knjizi različita su i po tematskoj obradi i po kvalitetu i obimu. Međutim, isvima je zajednička težnja da čitatocu, prvenstveno mlađem, saopštite nešto novo iz naše revolucionarne borbe.

Niko od komesara nije pisao svoj vri-log s literarnim pretenzijama, ali bismo išak izdvojili nekoliko i po obimnosti i važnosti iščekivanja. To su prvenstveno tekstovi Paška Romca, Jovana Štokovca, Predraga Gavrilovića, Radivoja Golubovića, Vladimira Branikovića, Esada Cericia i drugih. Na veloma iščeren i pristupačan način naši komesari se sećaju i drugova i drugarica koji su dali svoje živote za pobjedu naše socijalističke revolucije. Takve primere navode Ljubica Stanimirović, Esad Cerić (koji govori o jedincu koji na mlinarjezu umire od gladi), Branika Radomirović, Dušan Krajnović, Slobom Štokovac i drugi.

U njihovim prilozima govori se i o briži za ljudi, bolesne i ranjene. Ima tu i primjeri junaka i žrtava, opisa drugova i drugarica koji su se isticali svojom hrabrostju i požrtvovanjem i time u borbi podsticali druge.

Pre svakog priloga sećanja napisana je biografija autora i one, mada pisane sažeto, predstavljaju svojevrsan doprinos sagledavanju nedavne prošlosti. Na kraju još jednom možemo istaći da love tri knjige sećanja vojnih i političkih rukovodilaca brigada omogućuju čitalocu da istekne opšti pregled o razvoju NOP-a u Vojvodini, kao i o učešću naroda i mirodinstvu u njemu od prvih ustaničkih dana 1941. do završnih borbi za konačno oslobođenje naše zemlje u Sloveniji maja 1945. godine.